

Janne Haikari – Marko Hakanen – Anu Lahtinen – Alex Snellman

Mitä uutta aatelista?

Tässä lehdessä tarkastellaan Suomen alueella vaikuttanutta aatelia keskiajalta 1800-luvun lopulle. Etuoikeutettu ryhmä, joka vuosisatojen ajan hallitsi suurta osaa yhteiskunnan resursseista, on taloudellisen ja yhteiskunnallisen vaikutusvaltansa vuoksi tärkeä tutkimusaihe.

Perinnöllisen yläluokan eli maallisen rälssin ja aatelin tutkimus on 2000-luvulla kiinnostanut monia historian tutkijoita. Tutkimuksessa on kiinnitetty erityishuomiota yksilöihin, sukuihin, sukupuoleen, identiteettikysymyksiin sekä säädyn kautta jäsenettyihin kulttuurisiin ja sosiaalisiin tutkimusteemoihin.

Samankaltainen suuntaus on nähtävissä ulkomaisessa aatelia käsittelevässä historian tutkimuksessa. Yksi syy on, että aatelista on säilynyt runsaasti lähteitä, jotka mahdollistavat esimerkiksi arjen historian tutkimisen sellaisilta vuosisadoilta, joilta aineistoa on säilynyt vähän. Aatelin tuottamat lähteet avaavat mahdollisuuksia muidenkin yhteiskunnallisten ryhmien tutkimiseen, oli kyse sitten pankkiireista tai palvelusväestä.

Teemanumeron artikkelit tarjoavat esimerkkejä monenlaisista tavoista, joilla aatelin historiaa tällä hetkellä tutkitaan. Yhtäältä tutkimus tuo esiin jatkumoa ja perinteitä, jotka määrittävät aatelin toimintaa. Toisaalta muistutetaan

katkoksista ja muutoksista, aatelin tarpeesta reagoida ajankohtaisiin muutospaineisiin.

Tuula Hockmanin artikkeli tutkii tekijöitä, jotka nostivat keskiaikaisen Tott-suvun taloudelliseen ja poliittiseen valta-asemaan. Hän osoittaa, että Tottien menestys oli seurausta hyvien avioliittojen, omaisuusstrategioiden ja kaupankäynnin yhteisvaikutuksesta. Hockman toteaa, että suvun jäsenten yhteistoiminta oli suunnitelmallista ja taitavaa.

Vaikka liiketoimintaa on usein pidetty aatelite vieraana, käytäntö on ollut toinen. Juha-Matti Granqvistin ja Sofia Gustafssonin artikkelissa pohditaan 1700-luvun aatelmiehen mahdollisuuksia toimia liike-elämässä. Tutkimuskohteena on amiraali Carl Tersmeden, jonka tili- ja päiväkirjamerkinnot kertovat tasapainoilusta aatellisen ja porvarillisen maailman välimaastossa.

Ilkka Nummela puolestaan tarkastelee autonomian ajan suomalaisen aatelin taloudellisia oloja. Hän käyttää lähteenään perukirjoja ja tutkii aatelin keskivarallisuuden muutoksia. Nummela kiinnittää analyysissään huomiota tärkeään teemaan, taloudelliseen eriarvoisuuteen säädyn sisällä.

Henrika Tandefeltin ja Maria Vainio-Kurtakon artikkelissa kysytään, millaista oli olla aatelmies 1800-luvun lopun Suomessa. Kirjoittajat analysoivat kahta erilaista aatelmiestä, Viktor Magnus von Bornia ja Albert Edelfeltiä, sekä heidän elämän- ja uravalintojaan. Tandefelt ja Vainio-Kurtakko muistuttavat, että vaikka aatellinen asema loi tietyn puitteen kaikille säädyn jäsenille,

yksittäiset henkilöt saattoivat näissä puitteissa tehdä hyvinkin erilaisia valintoja.

Vertaisarvioitujen artikkelien lisäksi teemanumerossa julkaistaan kaksi laajaa katsausartikkelia. Ensimmäisessä Johanna Ilmakunnas, Marko Hakanen, Anu Lahtinen ja Alex Snellman erittelevät Suomen aatelia käsittelevää historian tutkimusta ja luovat aiheeseen historiografisen yleiskatsauksen. Ulla Koskinen puolestaan keskittyy omassa artikkelissaan analysoimaan sitä, millaisena 1500-luvun suomalainen aateli

on esitetty Suomen historian yleisesityksissä. Myös kirja-arvioihin on poimittu monia teoksia, jotka sivuavat aatelin historiaa Suomessa ja muualla.

Toivomme, että käsillä oleva teemanumero herättää mielenkiintoa aatelin historiaan ja aatelitutkimuksen mahdollisuuksiin ja innostaa tutkijoita uusiin avauksiin, jotka osaltaan avartavat laajemminkin ymmärrystämme menneisyydestä.